МАССАВА А ГIО КОММУНИСТИЧЕСКИ СУББОТНИКЕ!

Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

Сердало

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1925 шера денз ◆ ШОАТТА, 18 ДЕКАБРЬ, 1982 ШУ. ◆ № 151 (6717). ◆ Max 3 кеп.

Тахан—СССР хьаяь 60 шу дизара хетадаь Ерригсоюзни коммунистически субботник.

XIара балха моттиге хьинаре къахьегарца белгалдоаккхаргда вай «цIе шоатта»!

Дизза дакъа юкъехьоргда цхьайтталагIча пятилетка фондана!

Субботнике дакъа лацар—массане а сийлен декхар!

КПСС ЦК ПОЛИТБЮРО

КПСС ЦК Политбюрос шиъ аргIанарча заседане дагайгIар Европерча ядерни гергарта доахув оттадара еча советско-американски переговорий а хIаьта пиллта стратегически гергарта доахув оттадаран уж кIеангдараш ечв советско-американски переговорий а лелама хьакъехьарча информацеца.

Финлянде йихьарча официальни визита итогий хьакъехьеи Финляндски Республика президентаца М. Койвистоца, кхыча финляндски шултахошца хиннача вIашагIкхетарий хьакъехьеи хоам беш заседане къмаьл дир КПСС ЦК Политбюро члено, СССР Министрий Совета Председателе Н. А. Тихонова. Политбюрос къоабалдир переговорех хьахиннараш, раьза хинна белгалдаьккхар, СССР-ан Финляндеран юкъерча юкъмоттига хила хьакъ ма дарра доттагIалеи дагардараш вIаши кхетадечеи хьале уж хинна хилар.

Халкъбобахама дешаша юкъе КПСС ЦК Политбюро хьежар граждани доалахьарча легковой автомобилаша техницески гIулакхаш деча предприятей сеть дIахо дегIайоалларан цар запасной оатхIлаш арахеца мощностан алсамъяхаран чакхдоахаргдолча гIулакхех йолча предложенешка.

Доагташ дола денхараш тIадехкад СССР автомобильни промышленноста Министерствана, цхьайолча кхыча министерствашта оттадаь дешаш кхоачашдара тIадерзадаь 1983—1987 шерашка хьадда гIулакхаш чакхдахара.

ХАЛКЪИЙ ЛЕНИНСКИ ДОТТАГIЕЛЕН БАЙРАКХА КIАЛ

СССР 60 шу дизара хетаяь КПСС Нохч-ГIалгIай обкома, НГIАССР Лакхехьарча Совета, КПСС Грозненски горкома, халкъа депутатий городской Совета торжественни заседани

Оаха хьалхарIа хоам ма барра, 15 декабре хиллар СССР 60 шу дизара хетаяь КПСС Нохч-ГIалгIай обкома, НГIАССР Лакхехьарча Совета, КПСС Грозненски горкомон халкъа депутатий Грозненски горсоветон цхьана къ торжественни заседани.

Юххьанцара дош оалаш торжественни заседани хьаьдл КПСС Нохч-ГIалгIай обкома хьалхарча секретара **А. В. Власова.**

Вай республика къахьегамхоша, берригача советски наха а санна, йоах цо, дерригача прогрессивни адамаша шерра белгалдоаккх СССР хьаяь 60 шу дизар.

60 шу хьалха, Советий I съезде ше кхамаьл деш, цуи председателе Михаил Иванович Калинина ишта дешаш аьннад:

«Тахан... хулаш латта хIамаш дунен доарIаме событи я... Бокъонца вежаришка йолча советски халкъий обшежити хьалъе эггара хьалхара кIеро йобулл вай».

ХIаьта тахан, Советий I съезде хинначул тIехьарIа мехко хьбенача пайхьата хьежаш, вай доккхал деш белгалдоахи, «советски кхамаш народносташи пачхьалкхе а яь вIашагIтохара дикаминчеи эффективни форма хиларах тарра СССР хьаяь дерригдукеи исторически доарIам вахаро берригача а биза а бакъбаь хиларI»

СССР хьаяр бакъан долаш вIашагIкъдьяьлд социалистически строй сийлахь-йоккхийча совалеш тар ма ду дукхагIа пайда оцара шиъ дерригача хьалаш. Лоацича исторически кхоьалга дIадайккхад къамоча дунегтарг тIехьа ленина идейча хинна халкъашта тешаран могIанаш. Къамий народностийн бокъонаш цхьатарра ша хилар дIадайккхад. ВIашагIкъдьяьлд цар цхьана къахьегIаран вIаши новкъосташ деттел, доахардоаца доттагIа а мила ер оагIорохьара дегIаухилгIа а.

Цхьана къа а хьегаш СССР халкъашца хьалтагIй дегIаеча, тоаеча социалистически обшежитан цIе — вIашагIкъдьяьлдан социальни прогресс дерригдоаца вIаш.

СССР халкъий бокъонгIй экономически социальни политически строяьлча сиха кхыйгIа хьалхий дерга ю велкъи хенаш!

Тахан йолчарна хьалха хьалхий шолгIа дешаш аьннад дерригача советски халкъий обшежитан цIе — ша-ша республикан йоза хIинца Советски Союз дерригача дунена хьалхашка.

Вежаришка доаг советски халкъий бIаргIача дезаде, шиъсаларна юкъе пийсса а йолаш, доагтIаш йола моттиг ваьй йиъ орден дедечеи Нохч-ГIалгIайн Автономни Советски Социалистически Республикан а!

Нохч-ГIалгIайн. Кхиънаа кхыча республикаца цхьа на. В. И. Ленина хьалхагIе а гуш хинна ма хиллара, «буржуазни строй йолаш хургIоацаш хинна къампй машара образец...» а хинна дIаэттай. Халкъийн ленински доттагIал бокъонца котдаьнилга хьахьокташ яр Нохч-ГIалгIай АССР хьаяь 60 шуи Нохч-ГIалгIайне шиъ лоIамагIа Россена юкъедча 200 шуи дизара хетаяь дукха ха йоаццаш хинна торжествиш.

Вайна цIаккха а дицлургдац вай мехка парглатонгеи кразагеи бода шиъ буллаш хиннараша. Советски Iаьдал бахьан долаш, къамий ленински политика котьякхар дуьхьа, социализма котало бахьан долаш турпале къовсам лоаттабаьрша карагIдийша денале революционни, тIема, къахьегама гIулакхаш.

СССР хьаяь 60 шу дизар белгалдоаккхаш, вовай уйла аггара хьалха сийлахь-вожкача Ленингаьа, цо хьаяьча, вай заман хьаьмъал, сий, эхь-эздел, коммунистически идеалий дикал, революце къовсамхой къонахчал, вай халкъий опыти кхетами шийна чулацача Коммунистически партегахьа ерзаю вай.

Еррига вай коталонаш яхара дегаш урауттадеш уж йоахита вIашагIкъдоахиш йолча Коммунистически парте бIубенна чакхдьакхад советски халкъ ерригача халонех токкамехь, тIоагIеи леррагIеи чакхйоах советски дилъа овлангIарча хьапташа ма хеттара йоли чуреи арахьарен ленински политика.

Республика коммунисташа, берригача къахьегамхоша дег тIара барнил оал КПСС Центральни Комитетан цуи Политбюроненеи вай Дьахон экономически обоснованни низ тIоагIбара, машара дунен халкъашта юкъера кхермалеи тIоагIьяра маьхе оагIорахьарен лаьрхIам пар чакхдоаха гIулакхаш бахьан долаш.

Чакхдоахача Пулацкий низ боли программа а хинна дIаэттай вайна массанца а КПСС ЦК пленумаш (1982 ш.) Пленума решенеи, цу Пленуме новкъосташ Ю. В. Андропица дагна кхамоацара положенешан выводийн.

КПСС ЦК Пленума решенеш оранцан низаш дIоьвл а ешт, цхьа а дикагIа кхы а пиъсарета цхьаьна, шолгIа интернационалин дитрологически декхар кастайлаьр — вай Дахо — Советски Социалистически Республикей Союз дIало пачхьалкхашца дешнаш дIаэлор дола да лаьрча ба Почта Парглатонгеи къамоацара.

Цхьа сеторгIаран дIасийсаделларан — ма ца вIашагIкъдьяьлдан дешнаш дешаш ца уйла тIехьарIа дIа а дIаэлаш, доагтIаш йола моттиг ваьй йиъ орден дедечеи Нохч-ГIалгIай Автономни Советски Социалистически Республикей а.

Нохч-ГIалгIайн. Кхиънаа кхыча республикаца цхьа на. В. И. Ленина хьалхагIе а гуш хинна ма хиллара, «буржуазни строй йолаш хургIоацаш хинна къампй машара образец...» а хинна дIаэттай. Халкъийн ленински доттагIал бокъонца котдаьнилга хьахьокташ яр Нохч-ГIалгIай АССР хьаяь 60 шуи Нохч-ГIалгIайне шиъ лоIамагIа Россена юкъедча 200 шуи дизара хетаяь дукха ха йоаццаш хинна торжествиш.

Вайна цIаккха а дицлургдац вай мехка парглатонгеи кразагеи бода шиъ буллаш хиннараша. Советски Iаьдал бахьан долаш, къамий ленински политика котьякхар дуьхьа, социализма котало бахьан долаш турпале къовсам лоаттабаьрша карагIдийша денале революционни, тIема, къахьегама гIулакхаш.

СССР хьаяь 60 шу дизар белгалдоаккхаш, вовай уйла аггара хьалха сийлахь-вожкача Ленингаьа, цо хьаяьча, вай заман хьаьмъал, сий, эхь-эздел, коммунистически идеалий дикал, революце къовсамхой къонахчал, вай халкъий опыти кхетами шийна чулацача Коммунистически партегахьа ерзаю вай.

Еррига вай коталонаш яхара дегаш урауттадеш уж йоахита вIашагIкъдоахиш йолча Коммунистически парте бIубенна чакхдьакхад советски халкъ ерригача халонех токкамехь, тIоагIеи леррагIеи чакхйоах советски дилъа овлангIарча хьапташа ма хеттара йоли чуреи арахьарен ленински политика.

Республика коммунисташа, берригача къахьегамхоша дег тIара барнил оал КПСС Центральни Комитетан цуи Политбюроненеи вай Дьахон экономически обоснованни низ тIоагIбара, машара дунен халкъашта юкъера кхермалеи тIоагIьяра маьхе оагIорахьарен лаьрхIам пар чакхдоаха гIулакхаш бахьан долаш.

Чакхдоахача Пулацкий низ боли программа а хинна дIаэттай вайна массанца а КПСС ЦК пленумаш (1982 ш.) Пленума решенеи, цу Пленуме новкъосташ Ю. В. Андропица дагна кхамоацара положенешан выводийн.

КПСС ЦК Пленума решенеш оранцан низаш дIоьвл а ешт, цхьа а дикагIа кхы а пиъсарета цхьаьна, шолгIа интернационалин дитрологически декхар кастайлаьр — вай Дахо — Советски Социалистически Республикей Союз дIало пачхьалкхашца дешнаш дIаэлор дола да лаьрча ба Почта Парглатонгеи къамоацара.

Цхьа сеторгIаран дIасийсаделларан — ма ца вIашагIкъдьяьлдан дешнаш дешаш ца уйла тIехьарIа дIа а дIаэлаш, доагтIаш йола моттиг ваьй йиъ орден дедечеи Нохч-ГIалгIай Автономни Советски Социалистически Республикей а.

Нохч-ГIалгIайн. Кхиънаа кхыча республикаца цхьа на. В. И. Ленина хьалхагIе а гуш хинна ма хиллара, «буржуазни строй йолаш хургIоацаш хинна къампй машара образец...» а хинна дIаэттай. Халкъийн ленински доттагIал бокъонца котдаьнилга хьахьокташ яр Нохч-ГIалгIай АССР хьаяь 60 шуи Нохч-ГIалгIайне шиъ лоIамагIа Россена юкъедча 200 шуи дизара хетаяь дукха ха йоаццаш хинна торжествиш.

Вайна цIаккха а дицлургдац вай мехка парглатонгеи кразагеи бода шиъ буллаш хиннараша. Советски Iаьдал бахьан долаш, къамий ленински политика котьякхар дуьхьа, социализма котало бахьан долаш турпале къовсам лоаттабаьрша карагIдийша денале революционни, тIема, къахьегама гIулакхаш.

СССР хьаяь 60 шу дизар белгалдоаккхаш, вовай уйла аггара хьалха сийлахь-вожкача Ленингаьа, цо хьаяьча, вай заман хьаьмъал, сий, эхь-эздел, коммунистически идеалий дикал, революце къовсамхой къонахчал, вай халкъий опыти кхетами шийна чулацача Коммунистически партегахьа ерзаю вай.

Еррига вай коталонаш яхара дегаш урауттадеш уж йоахита вIашагIкъдоахиш йолча Коммунистически парте бIубенна чакхдьакхад советски халкъ ерригача халонех токкамехь, тIоагIеи леррагIеи чакхйоах советски дилъа овлангIарча хьапташа ма хеттара йоли чуреи арахьарен ленински политика.

Республика коммунисташа, берригача къахьегамхоша дег тIара барнил оал КПСС Центральни Комитетан цуи Политбюроненеи вай Дьахон экономически обоснованни низ тIоагIбара, машара дунен халкъашта юкъера кхермалеи тIоагIьяра маьхе оагIорахьарен лаьрхIам пар чакхдоаха гIулакхаш бахьан долаш.

Чакхдоахача Пулацкий низ боли программа а хинна дIаэттай вайна массанца а КПСС ЦК пленумаш (1982 ш.) Пленума решенеи, цу Пленуме новкъосташ Ю. В. Андропица дагна кхамоацара положенешан выводийн.

КПСС ЦК Пленума решенеш оранцан низаш дIоьвл а ешт, цхьа а дикагIа кхы а пиъсарета цхьаьна, шолгIа интернационалин дитрологически декхар кастайлаьр — вай Дахо — Советски Социалистически Республикей Союз дIало пачхьалкхашца дешнаш дIаэлор дола да лаьрча ба Почта Парглатонгеи къамоацара.

Цхьа сеторгIаран дIасийсаделларан — ма ца вIашагIкъдьяьлдан дешнаш дешаш ца уйла тIехьарIа дIа а дIаэлаш, доагтIаш йола моттиг ваьй йиъ орден дедечеи Нохч-ГIалгIай Автономни Советски Социалистически Республикей а.

Нохч-ГIалгIайн. Кхиънаа кхыча республикаца цхьа на.

СССР ХЬАЯЬ 60 ШУ ДИЗАРА— ТХА ХЬИНАРЕ КЪАХЬЕГАМ

Кхашкара балхаш чакхдьинад. ХIаьта а дукха гIулакхаш да юртбоахаме де дезаш. Механически мастерсмешка бIаьсти кхашка балхаш дара техника кийчъеш болхк.

«Шалинский» совхозе цу гIулакха тIоагIа йоккхо ю. Тахан шиъ новкъосташа цхьана техника тоаеш ва Исраилов Iимран.

СУРТА ТIА: I. Исраилов.
Сурт дIллар Х. МУКАЕВ.

БIУБЕННА КЪАХЬЕГАРГДА

Тахан берригача советски нах Ерригсоюзни коммунистически субботнике дакъа лаца арабьинаб. Районна къахьегамхоша фу де лерхI къахьегама цIей долчи дийнахьа, вышна тха корреспондента Р. Аупева дьяьа хаттара жоп луш КПСС Шалински райкома промышленни отдела заведующе, субботник кийчдаран чакхдакхаран балхашта кулгалдеча штаба чIена Хасаев Мовсар Алхазурович дийцар:

— «ЦIеча шоатгадцатнаьа» кхыча деношкарчул оцарегIа къахьегара, коммунистически хьисанг бе ма боагIтара болх бара доккхий социалистически деккхараш тIаийцад тха районна къахьегамхоша. Хьалхе а деиз белгалдьяьд до дезаш дола балхаш, арахецарIйола продукци, дIахухьаргдола халкъа боахама мовкъаш, кхидIаш. Масейолча предприятешка кийч а дьяьлтехад хоза кийчдаь плакаташ, стендаш, гойтара агитаци.

Коммунистически субботнике районе арабарга 30 эзар сат, царех 7400 сат шолгIа маселарча балха моттигашка болх бе дIаоттаргIа. Промышленни предприятешна продукци арахецаш дуррам 3010 сат, тIецIоп хьалхе еш хургва 1400 болхло, транспорте—600, юрта боахамен порте — 600, юрта боахамен порте — 640 сат, вожаш хургба массанхьа лостам беш.

Тахан районерча предприятешца арахецаргьяь 200 эзар сома маьхе продукци. Э эзар сома маьхе пата эшт товараш, дIахьоргда 4 эзар тонн халкъа боахама мовкъаш, дерзда 40 эзар сома маьхе гIишлон-монтажни балхаш. Юртбоахама болхлоша къахьегаргда кхашка удобрешеш туьсаш, техникаеи инвентари ремонт ергьяь. Кхоьлча материалий, бийдала, электроэнерге чотагIа къахьегаш хургьяь цхьа промышленни предприяти. цу дакъаве «Аргуннефтпром» объединени, Шалинскин Аргунски транспортни предприятеи а йолаш.

Дешархоша новкъостал а деи районе болхлоша гулдергда 100 тонн хIинца аьшк, 20 тонн макулатура.

«ЦIеча шоатгадцатнаьа» къахьегарах тIеаш дакъха 20 эзар сом ахча дIачухьожадергда цхьаттагIагIча пятилетка фонде.

ШолгIа тахан дохардгдоьл къахьегама толамаш тха районе болхлоша сегадч хьалха кхочаьн латтача СССР хьаяь 60 шу дукача цIеиа.

КЪАХЬЕГАМА ЦIЕЙ

Уих шерара коммунистически субботник шиъ къахьега белгалонаш йолаш да. Из хетадаь да СССР вIашагIкъелла 60 шу дизара, хIаьта цунна ешт йола кийчо вайцига дIайолеларг республика къахьегамхоша мехка юбилея а Нохч-ГIалгIай автономни хьаяь 60 шу, нохчийн гIалгIайн шолгIа полламагIа Россена юкъедбаха 200 шу дизара бакъ ма боагIтара накъабахара шерра социалистически яхь йоаржалъча хьалашка.

Цу дакъа хьалха а е йоагIаш йола кийчо ешт хиннай город Грознера къахьегама коллективаш а. Ерригача предприятешка, организацешка, учрежденешка вIашагIкъехкар коммунистически субботник дера йола штабаш, цар балха боагIаш бола лостам телар бахьан долаш бIаргIачача предприятей коллективаша, цар подразделенеша, къаьст-къаьстеча наха цIеча шоатгадцатнаьа дергдар кхоьстеде, болл оесаро леларгбола хьалаш IалашдIара дакъа дергдоацар чакхдеккха йиш хилиттар.

Субботника хетаяь юххьанца къахьегама коллективаша чакхъяьхача митингашна къамаьлаш дьяьчар цу къахьегама цIена лоарIамах дийца цалаш, шоаш къахьегама оесарле цIеккха це хиннача тайпара тIоагIа лакхъяь а дукхагIча участкашка хьаю продукци алхха кхоьл биийдал, материалаш, долгор, электроэнерге, инструмент мара дIа це йохкиташ а къахьегаргIиларах дош долар.

Цудухьа тахан массанхьа барт-цхьоагIа йолаш IуррешоаIн предприятешка, организацешка, учрежденешка кхыча хьакъчар 240 эзар гарга болхло, гIулакхера нах, студенташ, дешархой. Дукхахьа уж тIеаннцар лоатташ дог ондевш йола ашараш а йолаш, пионераи царна дизашца дуьхьал-бьяьхар, маIара маха наьха тIа цIе бантан ваьлар, ткалина а цIе косманан тIатекар. Гонахьара зденаш, маха къахьега моттигаш лозунгашца, тIаьхьемашца хозьяь ер. Цуи тIехьагIа лоацца къамаьлаш деш митингаш чакхъяьлар. Цу дерригача сообщашца наьха къахьегамцара безам, шоашта дагалаьттар кхоачашдара уж кхы а тIоагIагIа тIаберзабир.

Ишттта, шолгIа балха моттигашка къахьега дIаэттар тахан городера 66,5 эзар гарга волла болхло. Цар арахецаргьяь 3,944 эзар сома маьхе йола тайп-тайпара промышленни продукци, цу дакъаве 482 эзар сома маьхе наха тIоагIа хоаттаташ товараш, транспорте дIаюха хьоргда 101,5 эзар тонн моахьаш, гIишлошъераша чакхдоахаргда 474 эзар сома маьхе гIишлон-монтажни балхаш. Дукхахча заводни, фабрикаи къахьегамхоша арахецача продукце дикна дакъа пачхьалкхан дикала Знак тIалатташ а. Цхьа, сменаи, бригадаи цхьаболча къахьегамтоша IалашдIар шоаш хьаю продукци кхоьлр мара биийдал, материалаш, энерги дIа це йохкиташ арахецилга.

Ишттта, «Октябрьнефть» НГДУ ерриг цехаш кхоьлр мара электроэнерги дIа це йохкиташ болх беш я. ХIаьта «Автоспецоборудование» тIаьхьа опытно-экспериментальни заводе № 6 йолча цехерча Турапин В. С. цергта латтаеи электросварщикийн № 4 йолча цехерча Федоренко А. А. цергта латтаеи токарийн бригадеша алхха кхоьл материалаш дIаэттинаш болх бу.

Кхы а дукхагIа ба тахан шолгIа город тоаеш, цуи уьйгаш, предприятейн учреждешейн иэнаш, гонахьаниш цIеиаш къахьегараш. ХIаьта бокъхазгIарча цIеиа городе лостам бан ца IеIаш тIаьхьа вахьк, мапупатура гулъяьш хургба школашкара, интернаташкара дешархоша.

Ишттта, тайп-тайпара балташ чакхдоахаргда городе санитарни тIаьхьа, эстетически куц тоаеш тIедерзадаь.

Советски Социалистически Республикей Союза 60 шу дизара тIетадаь тахан чакхдоахаргда Ерригсоюзни субботник дьяьчиа 177 эзар сом ахча пятилетка фонде дIаэлургда ахча ва барт баьб грозненцаьа. Цхьа ца, КПСС XXVI съезде решенеш кхоачашдара, дукха ахча ваьлар Дахьан экономически оборонни низ тIоагIбара городе къахьегамтоша ахча тIа а кхоьлеъеш дола дакъа цоа хургIиларах.

Кхояьча материалий чотагIа

Таханара коммунистически субботник дикача къахьегама толамашца белгалдаьккха лаьрхIа оа «Октябрьнефть» НГДУ мехкадаттархой.

Эзар сомгIа сагIаралъяьнан коммунистически къахьегама цIей деиде, шолгIа масса дера балха моттигашка къахьегаш а схьаэкъаьстина дукхагIа кIалхара ремонт ер тIа кIалхара ремонт ер тIа

31 эзар сом—пятилетка фонде

Таханара Ерригсоюзни коммунистически субботника мишта чакхдоахаргда лаьрхIа шун районе къахьегамхоша, цхьана тха корреспондента В. Костоева дьяьа хаттара жоп а луш, коммунистически субботник кийчдаран чакхдакхаран штаба хьалхарча. КПСС Сунженско районна промышленно транспортни отдела заведующа Кардильский Владимир Исламович аьлар:

— СССР 60 шу дизара хетаяьча Ерригсоюзни коммунистически субботнице Iаьдаьнаш дIаэлар цхьа на. Хьалха оозаяца масс а дIаэлар дезаккха шолгIа шун шиъ кхо да бен ер болх беш. Цхьа районера предприятешца, тIецIопа транспортни организацешка, совхозашка, колхозашка кхыча организацешка хетам беш.

Кхояьча материалий чотагIа тахан тха районе къахьегаш а цхьана предприятеи, ниг цеха, участок сакъа, бригада коллективаш Цуи сообщи цхьана кхоьлеъеш материалаш чотагIа къахьегаш хургба цхьа эзар сом. Цхьа пхоа болхло. Карайлаьккхар химически реагенташ а, болх болхлоша тахан оцарегIа а цхьа дукхагIа продукцех 30 процент яр пачхьалкхан дакъа Знак болхлоша тIаьхьарча.

Районерча къахьегамхоша дешаш дакъаеш 31 эзар сом ахча цхьаттагIагIча пятилетка фонда кхоьлеъеш.

ХАЛКЪИЙ ЛЕНИНСКИ ДОТТАГIЛЕН БАЙРАККХА КIАЛ

(Пистедовлар.
Долхдур 1-ча октIон тIа).

тай ух. Кремлера союзни республикашка хьа а хинна оьрсийн халкъан бакхдолх классе йоккхий отралаш. Социалистически строяш вежаршка масс оагIорахьара деча нов къоастало Iалашдьа къахьегамхой общеобразовательни пилма-технически боарам лаккбелга. Пилма, техника, литература, искусство. СССР халкъий деррига духовни кахар дотIадоагIилга.

Адамий обществени системах социалистически а бен революционни пайхьана оригабыккхар: социалистически общество керт аггий марксистско-ленинскн идеологи.

Къаматта юкъерча пулахкашка хиначу моастагIалоп тешам ца хилларг шоай мотт-тIг хьайхий доттагIалоп вIаши лархIарам. Къаман агонзма психологи чуйтIкхача моттигашка чIоагIга чIоагIга а оина Iаэттай интернационализм.

Советски социалистически пачхьалкхенс хьа а хинна чIоагIеннад малагIча къа маь бI аьина доаган классови хьашташ лерхIаряш пайан хилара вIашвагIтехача къахьегача пайха сийлахьдоккха вошал, хьехинна мотт ро чуьхь хиланга йола, ала бокъо а йелаш халкъий лен наисн доттагIал овлаш йола юкъмоттиг.

СССР халкъий интернационални цхьоагIон доттагIал вай социалистически пачхьалкхе - чIоагIен эпаюургIоаоцаш льча тоадамболлаш долча хьалаех шаIдар.

Iилма - техници прогресс дуйн культурен деIахкувлича хьалхарча мугIрашка латт Советски Союз.

Советски Социалистически Республикай Союзо хьбенча пайхьа керттера социально - политически итог я деIаена социализм хьалхар. деррига халкъа социалистически пачхьалкхе хьалхар. Ма латт болхлоп класса, ахархоп интеллигенце чIоагIача союза ларда тIа.

Деггаенача социалистически общества хьанналлан советски пайха идейно - политически, социальни, интернационални цхьоагIо кIоаргьялара керда этап.

СССР хьахIларо, халкъашта юкъе доттагIала, вIаши уйлаш цхетIара кIийлеп тIа латта гIулакхаш оттаро хьадьа доккхийча а кагийча а советски халкъий духьала экономически метт-тел, духовни а прогресс деIаIра Iалашъмате дика дола хьалаш.

СССР йолаш йолча 60 шера чухь аньа теха беш саннa тоаенна дIаттаи чулоацам социалистически, характери лотташ интернационални, формаш дуккха ча гандара йола советски халкъий культура

Советски Союза доккхий а кагия а къаман идейно-нравственни пхотIдеш бо ла сийлахь - бокхи лиг а хинна дIаттаи из культура. Цу пих хинна дикача къинех таттача вай Даьхенни чудаттIача халкъех кIарле культурни бытек этIара лоарIхIамагIа йола оагIоп традиш шийна чуоацаш болча деррига халкъаша хьалъе духовни маьхьленни органически сплав.

Советски халкъа социально - политически идейни пхьоагIо дIаоо чIоагIера, къамашта интерча бувзанни шу цхьана легьдеча пулахкий ина соовбикдера болхлоп доарIхье да мотIашка мотти вахарцеи духьала дIаоо дешаш. 130 сагIа доттагIалоп лебаш ма дин ман мехка дола дайьлан.

Вай дикаюча а кагийча а къаман идейно-нравственни пхотIдеш бо ла сийлахь - бокхи лиг а хинна дIаттаи из культура. Цу пих хинна дикача къинех таттача вай Даьхенни чудаттIача халкъех кIарле культурни бытек этIара лоарIхIамагIа йола оагIоп традиш шийна чуоацаш болча деррига халкъаша хьалъе духовни маьхьленни органически сплав.

Советски халкъа социально - политически идейни пхьоагIо дIаоо чIоагIера, къамашта интерча бувзанни шу цхьана легьдеча пулахкий ина соовбикдера болхлоп доарIхье да мотIашка мотти вахарцеи духьала дIаоо дешаш. 130 сагIа доттагIалоп лебаш ма дин ман мехка дола дайьлан.

Вай дикаюча а кагийча а къаман идейно-нравственни пхотIдеш бо ла сийлахь - бокхи лиг а хинна дIаттаи из культура. Цу пих хинна дикача къинех таттача вай Даьхенни чудаттIача халкъех кIарле культурни бытек этIара лоарIхIамагIа йола оагIоп традиш шийна чуоацаш болча деррига халкъаша хьалъе духовни маьхьленни органически сплав.

Советски халкъа социально - политически идейни пхьоагIо дIаоо чIоагIера, къамашта интерча бувзанни шу цхьана легьдеча пулахкий ина соовбикдера болхлоп доарIхье да мотIашка мотти вахарцеи духьала дIаоо дешаш. 130 сагIа доттагIалоп лебаш ма дин ман мехка дола дайьлан.

Вай дикаюча а кагийча а къаман идейно-нравственни пхотIдеш бо ла сийлахь - бокхи лиг а хинна дIаттаи из культура. Цу пих хинна дикача къинех таттача вай Даьхенни чудаттIача халкъех кIарле культурни бытек этIара лоарIхIамагIа йола оагIоп традиш шийна чуоацаш болча деррига халкъаша хьалъе духовни маьхьленни органически сплав.

Советски халкъа социально - политически идейни пхьоагIо дIаоо чIоагIера, къамашта интерча бувзанни шу цхьана легьдеча пулахкий ина соовбикдера болхлоп доарIхье да мотIашка мотти вахарцеи духьала дIаоо дешаш. 130 сагIа доттагIалоп лебаш ма дин ман мехка дола дайьлан.

ТХОГА ЯЗДУ

ИНИЦИАТОРИЙ ДОШ ЧIОАГIА ДА

Ер юбилейни шу долалуча хана тха треста дикагIолча йиъ бригада коллективо тIаийар керда докхий социалистически декхараш. Треста кхыча бригадай болхлой тIахьIхар цар шера цхьа миллион сома маьха капитальни вложенеш капиерлаира. Инициатива дайолаяраш бин Г. Дудин. А. Поляков. П. Петриков керте латтача бригадай слесараш-монтажникаш В. Шультас цулгалдеча бригада изолировщикаш.

Уж ерриг бригадаш къхьегаш яр Новопсков — Аксай — Моздок яха газопровод юллаш. Сел докхий дехараш тIаъшаш дог тийна бар инициатораш злобинска балха метода совлеиеч. Цул сонгIа. пайда эца лаьрхIадар цар газопровод хьалъира тресте дайолаяьча поточни системах в. хIама аьлча. цу гIуларкхах шоашта дикадар каратIдарголга кхетадора тIишлонхоша.

Къаьстта дика лел гIуларкхаш Г. Дудина А. Поляков ерте латтача бригадай слесарий-монтажникий. Иоль бутт чакхбаларехьа рапорт делар цар цхьа миллион сома маьха балхаш шоаш дан бахьанилгах.

Шоаш баьккхача толамах дог тIоздаьнначу тIишлонхоша керда декхараш тIехь. Шу довлехьа ши миллион сома маьха тIишлон-монтажни балхаш кхочашде дош лу цар.

1.7 миллион сома маьха балхаш кхочашде дош лу вонх шиъ бригада коллективаша а. Иза цар СССР хьаьл 60 шу дудача денза мийнде лаьрхIа къхьегама совгIат.

Ди денгара ме доал гарга кхочашаш латт советски халкъа деза шIей. Дукха хIама ца эшаш шоай дош кхочашде гарга ба шиъ натIаш. Из хьыхьох хIама Грозный — Баку яка мехIадыта провод хьалъеш латтача цар доахча къхьегама толамаша. Уж бригадаш чуйоагIачча СМУ 3 коллективо 20-ча ноябре кхочашъяьйи шера план. ХIамашехьа планаш совгIа вонх миллион гарггача сома маьха балхаш дайолаяраш цу управленце тIишлонъераша.

М. ОЗДОЕВА.
«Гроэтрубопроводстрой» трести ПТО инженер.

ВЕТЕРАНАШ — КЪОНАЧАР ХЬЕХАМЧАШ

Покхех бархIайиеи я «Автоспецоборудование» яха ча опытно-экспериментальни завода интернационални коллектив. Цхьан делале сиина шаш йимера. нов къостал де кийча болаш, моллагIча минуте иоиъюста оагIуо хьаллоаниш къахьег умхоа эрешш. гIалгIайн. ярмалоша. иохчаша. кхача чъамий виналлаша.

Дукха а коллективе дина традицеш. Царех пай я кхуъш йоагIача тIехьенна, къонача болхлоша интернационални. патриотически кхетIам балар. Дайхенна мутIахьа боля биза патриоташ кхебар. завода коллективе дукхача шерашка хьа а хиина чIоагIъенна къахьегача традицеш кагIрхоша дайоазийтар.

Из дика гIуларкх дизза дIайхьош ба заводе къахьегаш боля Сийлахь-бокхача Даймехка тIемен къахьегамен ветеранаш Аййа буллаш доаттаду цар профтехучилищай школей дешар хоша. Цига кар чакхйоаг «денала урокаш». тIема тематиках йолу тематически сайрнаш. заводе моллагIа цIей е мероприяташ дIахьоча хана тIахьех уж шоашка хьашалгIа. Каст-каста яIаш хьашалгIа ух № 41 йолча школа дешархойн заводе хьалхалатта производствен никаш. Цига тайп-тайпара профессех беседаш а ешш йолаш балхах а дуьнен лела ду кхуъш болгIарешта профориентаци яра гIуларкх а.

Дукха ба заводе ветерар гIуларкх де баха бохь кагIрхой. Ух наьлабоахаш ветеранаш дог тIаде ловзаш доах. декхарера гIуларкх дан баьлча юха а шоай заводе къахьега хьабахьара тIахьех.

Ух деношка вай советски халкъо дешу Кавказ бахьан. Сталинград муьлхабоккхаш лаьттача тIема 40 шу дизар. Цига советски халка гойта турпал. денал. майрал дIайовзийт ветеранаша шоаш чакхйоккача «денала урокашка». Каст-каста яIашаг а кхеташ уттаю цар шоай болх дIаъо бахьара планаш. белгалбоах е сал мероприяташ.

СУРТА ТIА: тIемен къахьегамен ветеранаш И. Воробьев. Н. Афердов. Д. Данилова. С. Бурлака. В. Марченко. А. Кривенко. (ура латтар). В. Турапин. В. Бураков.

З. БАТЧАЕВА сурт

ЦIЕНА ДОГ ДОЛА САГ

№ 16 йолча тха цеха ОТК штате ва 5 сат. Царех иа! — йоккхагIа йола контролер Е. Маслакова. Ткъо шу сонгIа ха я цо шиъ атта болча болх бу.

Тайп-тайпара я тха цеха коллективо ерриг араъеш йола продукци. цу дукъе доазол араъха дохийтар а йолаш. Долчча тайпара аьлча. балха тIера боаъча болхлоша оатталаш ситагIа яь ярар дукха шишача тайпара йолаш хьаьл моттиг ма нийсъеннаяш хар шаха хьаьл оатгал Е. Маслакова. шийна гIолла чакхйилийта. Лоаъца за из санна доля гIуларкх нийсделча цо ду къачаьл — порча доарам толхар — брак. Цхьа воьх йоаъкх бехке долчо рауа воаъаш. баьъда. Е. Маслакова дIахетабу уж шарпара дьинача гIалаташ.

НагIыхьа холодильник е хIамаш юта машина нийсчул тIехьагIа цо во болх беш хилча цIенхаттта бетн бу ваи из бран чакхъллийтача контролера. е цхьа дешаш аьлча. шиъ болх дерггIа ца къоъча доля пIанка дин лургдоаъа цIей а хинна дIаоттар дешархоша 1080 шера шиъ хIама советски поэта. академичунца С. Михалковна хIама вIашагIкхетар. Шиъ коллективах. вахарах ду ваи динпар бераша ъьыша музея совгIата елар шиъ бийраша.

Торжественни хьалъша дIаъа хIама школе комсомола муIахьаша. Уккаа дIа ду шера юкъеъомъяьлни билеташ. уллаа дIаъъу дишар хоша шоай васильева мара пIакта. Музея совета пун тайпен а хIама уох шера университет дийна йистехьа ван йолу историк Арчилов Аслана Арсе. Сурхохка дIа кхоссу цо хьаьл пхьача И Ра гIуларкх гIуллакх. Музеи бан ца хьалъхийтабу дукъе хе порчи. Ветеранашца дIа ветIаъаршта дуьн бахьана ва кхиъ шера хIама йолу хьаьл ваи динпар. хIама йолу хьаьл ваи тIехьара дика тIехьа хIама а. хIама бераш ва совгIата елар. шоай Дайхенна ца музеина елар.

СССР ЮБИЛЕЙНА ХЕТАДУ

Советски доалал лаьъар че» яха терно тIаоъаш йола коллекци мийъъьл бола Грозмера филателисташ Я. М. Липецн П. И. Минаеи.

Художественни марка тIаъатта концерт арахецарна белгалъяьхкхай юбилейни выстаина СССР дуьлама Министерство. вIашагIехьдакхад лаьрхIа йола штемпель корреспонденце тIа уьтаяра гIуланх.

* * *

...«Сердало» («Свет») яха гIалгIай газета хьалхара номер аралъинай 1923 шера 1 ча мае. гIалгIайчене пьина меттала газет арадалар сетгара дог гIоздоалаш тIаийар.

Ъьдала дукъала барий тийначу балха дукъала отт газет. 1925 шу долалуш «Сердало» тираж яцар 300 газет мара. хIаъта шу чакхдоалаш из яйеларг 1800 газетага кхаччалца. Газета балха юкъе хьинаре дакъа лоаъаш вар 300 гарга корреспондент».

Из — Ломоносова цIеграIча МГУ издательство арахийача «Советски Союза газетни дуне» яха книжна тIара даоъа.

СССР хьаьъ 60 шу дидара хетаьъ Московски университете уна деношка хьайийлача выставка экспонатех цаI а книжа дIаттаг из книжна. «Советски Союза газетни дуне» яха шитомник — центральни. республикански. краевой. областной окружной газетех хоамаш тIадола духхьашхара справочно - библиографически издани. Хьара тохкача газетех хьакойт дIаходараш: шуй шIи. арадувла моттиг. арахепа долалаьъ ха. хьана орган я. мишта арадувя. редакторий тайпан цIераш. тираж мелла. шIи мишта хийцай. мисоан балха формаш мишта юкъейолаяр. галеташта тийна орденаш медалаш малагIа я.

А. ЭЛОТИН.
МГУ болхло.

ПРБ Карара шу чакхдоаллаш хьалхара арга болх бе йолалийтта лаьрхIа Шишманчена юкъера Сталелитейни завод — социалистически интераци делаш хилар хьахьокхаш дола хIама. Из хьалъеча хьинаре дакъа лоаъ нежарашта долчи мехкий — Советски Союза. Польша, ГДР. Чехословакх специалисташа.

Советски Союза технически комиъостал а деш заводе монтаж еш латт керттера нхьаь формоатгIи линеха

Хьара шера предприяте арахецарга 60 аъар тонн болат

СУРТА ТIА: завод хьалъеча.

М. БАРАНАУСКАСА
сурт.
ТАСС фотохроника.

Деша даьй ба

И. Анисимова цIеграIча заводе контрольно - бустамни автоматикан цехе чувьалча Марг хьоастаа да дерриг а. Массивена гурт долчча хьалтеха доалл хьалхалаттарий сурташ тIадола хола кийчдаь. Сийлен улг. хьокхамий улг. бетта де доачох тIаийца бригадаш социалистически декхараш. коллективе доаттаеча социалистически яхьа условеш. «Киповец» «Импульс» яха керда арахийца пенгалеташ. коллектива вахар. масее а оагIорахьара хьахьокхаш йола хола кийчъьъ тайп-тайпара стендаш.

Ихыча тайпара хила а йиъ ац. хIама аьлча. коллектива вахара массе оагIош хьахьокхар — гонтара агитаци. Социалистически яьъ дIаоттIехьокхара. карагIдийнараш йиаш йийсдара. уж массанена дIадовзийтара цеха коллективе деш дар ше долчча бесса хьахьокх цо.

— Боккъалдар аьлча. йокха терко ю оаха социалистически яхь цехе дика йIаттIехьъяккхара. — яхаш дуьн ялхлагIча цеха профкома председателя вокхагIволча приборист В. Шемякина.

Ше аьлначох тешал а деш хьаелл цо цеха коллективо шера тIаийца социалистически декхараш чудола папка.

Докихий долча. 15 пунктех латтача цар хьахьокх цеха коллектива производственни общественни вахара дуккхача оагIошта терко ль хилар.

Социалистически яхьа торонех пайда а эцаш цеха керттера денхар — контрольно-бустама приборийн автоматикан болх хадданза лоаттабар — кхочашдара оарцагIдоах уккала дерриг низаш. Цехе болх беш ба приборашта ремонт еш бола слесараш. прибористаш. мастераш. Цул сонгIа цехе йолаш я духхьал электрический пневмоавтоматически приборан тоьара йола мастерски. Шерра социалистически яьъ яьрхай къьстъстача болхлошта. бригадаша юкъе. Цо айду болхдоп хьинар. хотуш лаьъду производственни хьокхамаш.

Хьара бетта шоаш дIахьоча профсоюзни комитета заседанешка тохк яъъа итогаш. белгалбоах хьалхалаттараш.

Цеха балха керттера хьокхам ба планово - предупредительни балха график кхочашъяр.

— График тхона лаион да. — яхаш белгалдоах цеха начальника Г. Ворленкова.

Халонаш шийсой а йизза кхочашъю ца цеха коллективо. Хьаьта шийс-м дукха лу уж.

Царех пай я технологически транспорт тоъаш ца хилар. хьаьта болх лерттIа бара цехе эшаш яр лаьрхIа кийчъьъ йола машина я. Тоъаш бац цехе специалисташ а. Цига. масала газофракционирующи центральни установкина гIуларкх деи йолча бригаде эшачуша шийсачча берригаш а 35 процент мара болхлой бац.

Дукха йоаккхо ю цеха ветеранаша шоай гIуларкх дIахохьоргбараш кхебара бечча балха а. Йоккха терко ю цар къонабаний профессиональни говзал лакхъяра. Объединенне дешара-курсовой комбинате курсаш чакхъъяха ала гарга я цеха болхлой йоккха группа.

Дукха мероприятеш чакхйоахча хьинаре дакъа лоаъ цеха рационализатораша. Маьхе дукха раипредложенеш тийнай укх шера А. Ивышов мастер волча шоллагIча бригада болхлоша. Царех лухкагIъяраш гIо деш я приборий болх тешамен пайда луш хилийтара, балха хьалаш тодара.

Шера тIаийца хиина социалистически декхараш дIаъа кхочашдаьд цеха коллективо. Цу толама лардеуллаш коллектива бартIалца болх. халонаш эшаш хар. социалистически яьъа принципаш шийсй лелаяр. шоай деша дан хилар.

И. ЧЕМИСЕНКО.

Балхах дика лоархIабу

Дукха ба Урус-Мартанов ски района «Труд» совхозе хьинала къахьегаш бола шах. Масала. доярка Бицилаева Iабдати Хамзатова Аьсети. Хьара кхобача Iаттагара шиъ элар килограмм сонгIа шура а яьккха шоай шера план кхочашъъяьй цар.

Мишта кхалъхаб уж цу толамга? Цу хаттара жоп дела хала дан. Керттера лар да. уж шаихе а шоай болх бе лаш. хьадечох дог лазаш хилар.

Массарел хьалха хьабо гIа уж балха. Хьара Iатта къьъст-къьъста оттаьъча рационах доакъар дулл. тIаккха цIен а дийл детт. Доахан пIалла а шура юхе ца юташ Iодетт. Цу гIуланхо шурий хьоанал ланхъю.

Ихы а цхьа хIама да белгалдаккха деза ш. Хьайбаш кхабара. деттара. цIепара балхаш хIара дийнахьа цхьан хана ду царех хIаране.

С. МАДАГОВ.

IАЛАМ ЛОРАДАРА — ДУККХАГIА ТЕРКО

Итт километргара ши бIаь километрга дIаккхачаш дIоазел дола хIамига до ла хин лорадара Положени РСФСР Министрий Совето гIоагIъьъ шу гарга мара хи ян. Цу тайпара хин кIезига дац вай республике а. Царех дукхагIчарий йистош лорадара сонам тIаийнаб Нохчи-ГIалгIай АССР Министрий Совето. Де йиш йоаца гIуларкхаш сагo дердоацаш. хин йистош дIехьерггоацаш бола бокъонаш белгалъяьхай цу сонам тIа. Бокъо яц ядохи микаташ лелае. уж лоаттара складаш хьалъе. авто машинаш йиъа. хин йистош ца йоккхаш дIакхусиъа.

Сонам тIаийнаб. бакъда цо хьдехараш телхадеш ноль предприятеш хIама а йолаш п. Дукхала ахчан гIод те хьад Шолжа. Гехи яхача хин йистошка опилкаш. кхы тайп на йоккхаш дIаккхийсаеча «Терек» яхача мебельно-хьун хIамашъеча объединенеча чуйоагIача Ермоловски фи лиала. бакъда. хIама а тIехь санитаидан цо йоккхаш дIакхусиъа.

Цу предприятена уллун хIама Ермоловски мехIеесхьо лаьрхIа тIаийтехьъяьккхай шоай автомашинаш йиъара мотинг.

Хьара еха йола ца мотинг тоае дала а бан мехIеесхьо кулгалхой. цудухьа шоферераша ког шоай автомашинаш дIехьа хин Шолжа чу а хиина тайп Бетонни платпаша тоаъа кIанта а ъьъ йоккха котлован хьаьъир уккаъа дIехьа хин чуъеиера. цхьабаьъ да. шиъ хIамашъа цунна доал ца лаьъ хьаьтте чудаш цу чура хин. ца бахьан долаш дан котлован йистош тIех а уъаш хийца чуъ Шолжа чу.

Юрта Советан исполкомаш а IалIам лорадара дела раш. уж лоаттара а хин цIена хьоастара бакъонаш толхарам шера оагIо кхаъе ван. Бахьа. шар ца доаттача тайпара деш дан.

КХУЪШ ЙОАГIАЧА ТIЕХЬЕННА ПАТРИОТИЧЕСКИ КХЕТАМ ЛУШ

Ер кхолларалла шу ди Грозмера № 2 йолча шко лаьттинарта В. И. Ленина цIерий бола беш йолу.

Истори хьехош Растунов Валентин Константинович масала шера къаьстIаьр шиъ гIоьчIашш В. И. Ленина йола материалаш. сурташ дIаъаташ гулдеш стенда ян.

Музее чакхоан хIама кхуъш йоагIача Iехьенна патриотически кхетIам балар. Советски халкъа боккха мероприятеш. Цаста та кхин парте. Сийлахь-бокхача Даймехка тIема. къаьстта хьехош. Цо дуьн бераша Советски Iалам сатадеш совет гойташ тайпара. дешаш. хьалхара школа ветеранаш. Советски пачхьалкхе кхин болхаш ветеранаш. Уллаа дIа ду шера республика IIIи совета министра вIашагIъьъ тарош.

Министра хьаьнна да школе интернат дIахьоъу Iаламаш М. Муратов. С. Арсамакова. Н. Мамаев. А. Белов и Ба зиков. комбайнаш. Хиина бо къонча доля пIанка дин лургдоаъа цIей а хинна дIаоттар дешархоша 1080 шера шиъ хIама советски поэта. академичунца С. Михалковна хIама вIашагIкхетар. Шиъ коллективах. вахарах ду динпар бераша музея совгIата елар шиъ бийраша.

Торжественни хьалъша дIаъа хIама школе комсомола муIахьаша. Уккаа дIа ду шера юкъеъомъяьлни билеташ. уллаа дIаъъу дишар хоша шоай васильева мара пIакта. Музея совета пун тайпен а хIама уох шера университет дийна йистехьа ван йолу историк Арчилов Аслана Арсе. Сурхохка дIа кхоссу цо хьаьл пхьача И Ра гIуларкх гIуллакх. Музеи бан ца хьалъхийтабу дукъе хе порчи. Ветеранашца дIа ветIаъаршта дуьн бахьана ва кхиъ шера хIама уох йолу хьаьл ваи динпар. хIама йолу хьаьл ваи тIехьара дика тIехьа хIама а. хIама бераш ва совгIата елар. шоай Дайхенна ца музеина елар.

Цхуъш йоагIача тIехьенна патриотически кхетам йиларх цIеран беш йолу Даймехка Советски Союзан Геройн. дипломаш ца.

Цунах пхьаь Никитин Константинович. йоккха школа ветеранаш. йолу хIама школе комсомола. пионерашца дуьнен кхин цхьабаьъ цо. Цигахь Сийлахь-бокхача Даймехка тIемера ветеранаш. хIама «Красный молот» заводе № 16 йолча цеха токарь. Иван Тихоновичаца цига ца къоъча доля пIанка дин лургдоаъа цIей а хинна дIаоттар дешархоша 1080 шера шиъ хIама советски поэта. академичунца С. Михалковна хIама вIашагIкхетар. Шиъ коллективах. вахарах ду динпар бераша музея совгIата елар шиъ бийраша.

Торжественни хьалъша дIаъа хIама школе комсомола муIахьаша. Уккаа дIа ду шера юкъеъомъяьлни билеташ. уллаа дIаъъу дишар хоша шоай васильева мара пIакта. Музея совета пун тайпен а хIама уох шера университет дийна йистехьа ван йолу историк Арчилов Аслана Арсе. Сурхохка дIа кхоссу цо хьаьл пхьача И Ра гIуларкх гIуллакх. Музеи бан ца хьалъхийтабу дукъе хе порчи. Ветеранашца дIа ветIаъаршта дуьн бахьана ва кхиъ шера хIама уох йолу хьаьл ваи динпар. хIама йолу хьаьл ваи тIехьара дика тIехьа хIама а. хIама бераш ва совгIата елар. шоай Дайхенна ца музеина елар.

СУРТА ТIА: музей советча чIоагIа Русланн бовча пхьарсан цун хьоалхарчу хьоастара Иван Тихоновичаца дуьнен кхин цхьабаьъ цо.

З. БАТЧАЕВА сурт.

Дунен халкъаьшта юкъера заметкаш

ВАШИНГТОН ТОРГОВИ ТIОМ БОЛАБЕШ Я

Ноябрь бовш яхх дийнахьа совещанеш еш хилар Женеве торговле юкъара боарам 85 процентгара кхочаича 88 мехка викалаш. Уккаа чакхъьъяр ГАТТ (тарифехи торговлехи йола Генеральни соглашени) 38 сесси. 1948 шера хьаьъча цу организацие гома чу ю цуи чIетташтта юкъера торгови политика деиай къьъкъехьара переговораш. Из яр «дуьнен торговен керда правилаш» оттаира министрий боараме гулъеш хиина кхоалагIа йола цу тайпара совещани. Хьалхаръяр 1961—67 шерашка чакхъьъяр. ГАТТ историе йоазош а из цунах «Раунд Кеннеди» олаш хиларгIа. ШолгагIча совещанех (1973—1979) «Токийски раунд» аьнна цIи тиллар.

Цу сессена кийчо а йиъ сесси ше бахь беш а. хIар капиталистически системе кризис чIоагIдуьш хьаттача хьалхарча. ДIахо кхы пхьаь ниш йоацаш яръеннаяр ВашагIкхиитача Штаташта. «Юкъара рынка» мехкаша. Японена юкъера экономически вIашдуьхьенаш. Шоай товараш дIакхийтара рынкаш бахьана царна юкъе латта къовсам каст-каста бохьонца бола торгови тIом а хилле дIаоттI: «болатен» «картбланшен» — ВIашагIкхиитача Штаташтен Европейски экономически сообществанен юкъе. «электроникен» — Японенен Малхбален Европа массеи мехкан юкъе. «текстильнин» — ВIашагIкхиитача Штаташтен цхьадолча дегIаххача мехкашхен юкъе. ГАТТ правилаш дIанисаеш яхаьр а йотаеш тIа тIа дукхагIа торговлена доалон уттаду малхбузехьарча мехнаша.

ГАТТ ду сессена чIоагIа сатуьсаш яр Рейгана администрацин. организаце хиина членанаша американски экспорт юкдетташ йола дарес ран дIайохкаршна решенеш кечбохкина вIашагIкхиъдаран догIонаш. Цунна пхьаь ма дIаотташ а. шиъ къаьстта мехкан товарий импорта доалон отгадеш доала США кон гресс болгалбаьъ мехкан экономически тIеман Японе. ВIашагIкхиитача Штаташтен хьалхара ши экспортан 1/3 а. Шолгача 1/4 а. Цхьабаьъ да. шиъ хIамашъа цунна доал ца лаьъ хьаьтте чудаш цу чура хин. ца бахьан долаш дан котлован йистех тIех а уъаш хийца чуъ Шолжа чу.

Юрта Советан исполкомаш а IалIам лорадара. уж лоаттара а хин цIена хьоастара бакъонаш толхарам шера оагIо кхаъе ван. Бахьа. шар ца доаттача тайпара деш дан.

Г. ЦЕРМАКОВ.
«Нашкеарбан» вахча чIоагIъьъ шоферера Нохчи-ГIалгIай республикан мехкан хьехархочун.

Ниш хIамагIъьъ ГАПЦ

Брежнева цIерагIча городе

ТАТАРСКИ АССР. Кама тIарча автограде бахача наха чIоагIа рыъа хинна тIаийпар Набережни Челнех город Брежнев ьына цIа тIиллара хьамъехьа КПСС ЦК, СССР Лакхехьарча Совето, СССР Министрий Совето бьа соцам. Иа шоаех тешам бетта тIадилла гIуларх диъза дIадахьа кийча ба уж.

Тахан город Брежнев барт тайна цхьа дезал сагна бахаш ба дезткъеи пхиъ къаман викалаш. Горожанашта оьсаре къахьегна культурно сагалеи оташ дола хьалаш хьадаьд. Делаш да яхлайтта культура цIа, диъ кинотеатр, яхоъ музей, искусствай школа, музыкальин, художественни общеобразовательни школаш, техникумаш, вуэаш. Юиъера лаьрхIача городе бахача паьха ха — 25 шу.

СУРТАШ ТIА: 1. Город Брежнева улицашкара «КамАЗаш». 2. Крылова Надежда, Брежневски горсовета депутат, КамАЗа кертерча конвейера слесарь - сборщик. ЦIагIа шу да техически училища чакхъяькихачул тIехьагIа из ухала болх бен йола. З. Укк тайпарча хозача цIеношка бахаш ба город Брежневера вах.

Е. ЛОГВИНОВЕН
М. МЕДВЕДЕВЕН
сурташ.
ТАСС фотохроника.

Къулбаседа - ХIирий АССР литературан искусствай денош

Доттагlий зовне оазаш

Селхан чакхдаьлар СССР хьаьл 60 шу дизара хетадьяй республике хинна Къулбаседа - Хlирий АССР литература а искусства а денош.

Кхьарча дийнахьа уж денош хьаделлаш докхха концерт оттадир Хlиришкахьарча хьаьшаша. Из концерт хьадийлар Къулбаседа-Хlирий паччахьалкхен филармоне симфонически оркестрон вIамагIтехача хорон лехача «Ленинах йола гимн» яхача А. Петрова ораторена. Ишшта машхо, дунен тIарча наха нраз кхайнадеш яр А. Пахмутовай «Лаьттах йола гимн» а.

Сакъердамен хьожачар безам тIаоззаш, тайп-тайпарча къаний иллеш, халхараш юкъедоаладьяй дика оттаьлур дерригача концерта репертуар. Унхаза деш дар хIирий, эрсий, украинций, молдаванай, казакий, нохчий, гIалгIай, кхыча къамий хьалхараш, иллеш. Къаьстта хоза яр «Халха цIей» яха духхача самодеятельни коллективаша дакъа лоацаш хинна театрализовани представлени, РСФСР заслуженни артиста К. Дзобоева дай «Шалташцара халхар», «Алань» яхача Къулбаседа-Хlирий паччахьалкхен халхара ансамбла малача паьха группа дай «Нохч-ГIалгIай халхар», «Турашца дай халхар», кхыйола номераш.

* * *

Хьаьта самардийнахьа хIирий яздархой, композитораш, художниникаш, театрай коллективаш, профессионални а самодеятельни а концертни организацеш хилар Нохч-ГIалгIайчеи дукхача районашка.

Эггара безагIа бола хьаьший бай тIаийпар яздархой М. Цагараев, Г. Кайтуков, З. Хастикоева Сунженски районе. Уж хилар Серноводски юртбоахама техникуме. Цул совгIа, цу техникума зрительни зале докхха концерт гойтар Орджоникидзерча юртбоахама института «Лоамаро» яхача халхъе ансамбло.

* * *

Дукха нах бар Наьсарени Къулбаседа - Хlирий АССР Пригородни районий доазув къаьстача самардийнахьа делкъийна гулбенна. Уж духьал баьхкабар шоаш болча хьоашагIга боагIача хIирий композиторашта Х. Плиева, Д. Хаханова, Г. Туаевайна, «Арт» яхача ансамбла доакъошхошта. Шоай коллегашта накъабаьхкабар вай композитораш Бексултанов Iумар а Димаев Саид а.

Хьаьшшта а докхха цIей хилар цу вIашагIкхетарах. Цул тIехьагIа композиторашхилар Наьсарен района къахьегамхой а Ахриев Гапура цIерагIча «Электроинструмент» заводе болхлой а болча баха. Хоза хеташ бокхха салоIам хулахьаьшший музыкага а шар дийначунга а лаьийгIар навсархоша. Хьаьта саррахьа Наьсар - Кертерча культура Цlагlа Пригородни районерча «Арт» яхача ансамбло наьсархошта оттадир Iалаьмате санъердаме концерт. Концерт чакхдаьлийчул тIехьагIа дIахьа ца къасташ дукхи ха яьккхар фусамдаьша а хьаьшаша а.

* * *

Къулбаседа Кавказе дика довзаш да Ордженикидзерча эрсий драматически театр. Шоай «Октябрь» яхача культура цIагIа шун «Дагадоагlа бакъдарь» яхача спектаклога хьожаш хилар Магlалбика районе къахьегамхой.

* * *

Вай республикера бераш а лиценнадан Къулбаседа-Хlирий искусства деятелаша. Литература а искусства а деношка дакъа лоацаш дар Хlирий реслубликански театр. Бокхха сакъердам хулаш шар спектаклага хьожаш хилар ерача дийнахьа Урус-Мартана районерча Алхан-Юртара бераш.

* * *

Къулбаседа Кавказе метгел мехка а дика довзаш ба хIирий художниникаш. Самардийнахьа уж хьаьший бар Шаьла района къахьегамхой. Вежарий сагна тIаийцар уж шаьлахоша. Хlаьта саррахьа город Аргуна культура цIагIа «Кафт» яхача халхъа халхара ансамбло концертага хьежар района къахьегамхой.

* * *

Селхан театрально - концертни зале шина а республика искусства деятелаша, самодеятельни коллективаша доттагIала докхха концерт оттодарца чакхдаьлар 15—17 декабре вайнга хинна Къулбаседа-Хlирий АССР литература а искусства а денош.

Цар цIаьхха а тешаваш къагойтар лоалахарча шин республика къахьегамхошта юкъера вошал геттара чIоагIа долга, царна юкъера тайп-тайпара бувзамаш тIагIа шерлуш, кIоарглуш латтилга.

Селхан вай Iалина йийцар Хlирашкахьара баьхкача хьолнашца. Банъда, вайна хов цу тайпара безамо вIагIахетараш ихь а духха хургдолга. Хlаьта вай царга хьежаш а ца.

ИСТОРЕ ОАГIОШ

РОССЕ IИЛМАХОЙИ ВАЙ МОХКИ

Эрсий-цIакхасийн къьста ьыча, эрсий-нохчий-гIалгIай вIаьш юкъера гIулпехтош дегIадоагIдарин чIоагIдарш хьоьж дика довха дакъа лаьцад эрсий IилмахIотта, эггара ьыйта Петербургера Iилмай академе баркъа а лоацаш. Эрсий Iилмахойн техникойн вай прак уллаш тайна тIилара молъьсстад дьд Россеран Къулбаседа Кавказа лоамарошта юкъера дегIагIдеи гIулпанаш чIоагIдара.

XVIII вIаьшерен кхоалгIъалагIча шерашка Европейски Россе, Урала, СибарегIен, Къулбаседа Кавказа, Закавказье районаш кIоагIагIа тахна а йовза а лаьрхIа пхиъ Iилман экспедици IхIитта хинна Петербургски Iилмай Академе, «Астроханский» оагIаш хинноча экспедицие цхьаь отряд — Волга лаьхьенчи Донан Iистошка, Украина цIаьн дакъа. Къулбаседа Кавказе, Груле тохкамаш де делаш хинначоь керте оттавац хинна И. А. Гюльденштедт.

Иоган Антон Гюльденштедт (1745—1781 шш.) Рига ваьш. Естественноиспытатель, медицина доктор, профессор. Петербургски Iилмай академе эьсий хинна цо мах бан оагIонодагIат дешта дакъа тоьхьенаь Къулбаседа Кавказа Грузе тохкамаш дара тIулгIа.

Гюльденштедта экспедицина моъе хинний эьсий тайп-тайпарча дакъошна Iилман тохкамаш де лаьрхIа вIийбаь академически студенташ: Белоев Алексей, Мошков Сергей, Зимин Борис, Красильников Степан, Соколов Андрей, сурташ дечаь Козый Григорий, препаратор (чучелыша) Торбеев Семен, шарел совгIа воодитна шаьлъа дедара, ахача хийбара ишши болх тIулгIех ду персонал.

Экспедици наькъа араяьнай 1768 шера июне. Белгалданкха долгIа экспедицина юкъе дакъа лоацаш баран шоашта эшар шоаш Iаландеделаш, вIалла наькъаш доацача гIолла, къаьстта Къулбаседа Кавказе лела бесаш хинначул. Цул совгIа, ухказа цу хана пат йолаш паччахьалкхен централизованни объединени а моттигера управлени а хинначаш, хIаьта наькъашка каст-каста нийсъеш хиннай моттигерчи феодалий эбаргий тоабаш.

Экспедици Кавказе сиа ха нийсъеннай Кавказски кордонни лини хьае йолальчеи 1768 шера 4 октябре османски Турце эрсий-турецки тIам болабаьчеи хаьнаца.

Схематически лаьрхIача Гюльденштедтся пун повьюстийн путешествен уьш тайпара хинний: наьха маршрут — Петербургера Новгороде гIолла Москве, Воронеж — Царицын, 13 январе Астраханера Къулбаседа Кавказагlа болаенний экспедици, 23 январе Гизляре ваьнай. Ушкахара Гюльденштедт ваьнна довзаяхара Дагестана. Нохчийчеи, Гlалгlайчеи, Хlирийчеи районашка, чIаьта шиъта Моздоке, Черноземе. Тайпара йистера кхыча духхача ваханий станицашка: Аксае, Кайсе, Шолжа йогIерча районашка, Нохчийчеи къулбаседагIерчеи районашка, лоамашта Гlалгlайчеи цхьаьлла моттигашка тохкамаш дьдуьл гIелаьгIа гIолла Грузе ваханаш.

Заказказье волча хана Гюльденштедта тохкамаш даьл Кохете, Имерете, Мингреле Цхьа шу совгIа ха яьккхай академика Грузе, хIаьта шийна йовзаш йолча моттигашка гIолла 1772 шера 12 январе Гизляре юха кхьачаь. Цу шера мае — июне Гюльденштедт чакхвьннав Покхача Черсийче, Мажарашка, Пятигорье гIолла, тIакиха Дон фордах дIахкетачахьа ваханаш. Кременчуге кхьачаь, цига ла даьккхад. Къулбехьа ниъ беш волча хана Украине хиннав из, хIаьта 1774 шера декабре мара Москве юханкъачаьнаш.

...Гизляре кIезига салелачул тIехьагIа П. А. Гюльденштедт шиъ новкъосташа цхьана Дагестана къулбаседа - малхбузен районашка, Шолжеи Гlалмеи атагIенашна тохкамаш деш, уж моттиташ йовзаш хиннав. Iилмахойчул терком тIаоцача лоархIамеча объектаех цаI хиннай Шолжан Тийркан юкъера мехкадатта доалла моттиг. Горячеводска а Брагуний а районера минеральнин дарбанаш хин хьаташ. Цо дIаялъяь Павела, Екатеринай, Петра, Мариий дIайна духдуьла хьаташ, царех эггара хьалхара бар «массарел бIайхагIа» болга белгал а доакхаш. Уж мела (дIайха, дарбан) хьаташ дIаялъяь по географически, химически хIаьта дарба дара мел лоархIам болаш уж да а.

Гюльденштедта ханаш ен пиъай ваьй этнографически тайп-тайпара тIилараш: ветах верет мара ваьш болаш Кавказа духпача районашка лоамаша вайча пиъ мара дарба балча хала йаьш вонтаг-дечаь доацаш мотташ дуьрцаш, тайп-тайпара обычеш а дикаш техкаш а лелаьяь хиларш.

Мотташ лексически вIаьш нийсдара наькъаца Iилмахочо гучадьккхад гуржий моттмегрельскин сванскин метташтта тара хилар, абхазий бар — адыгейскичоь, нохчий бар — гIалгIайчоан тушинскичоан (бацбийцийчоь) тара хилар. Цо яздьяча балхош тIа нохчийн бацбийцийн дешашти тара дола 300 гарга гIалгIай дош да. Цо белгалъяьй Дагестана народностий группаш.

Къулбаседа Кавказа лоаман народностий Iилман языкознание лард эггара хьалха еллар а академик И. А. Гюльденштедт ва. Историе чухь эггара хьалха Iилман наькъаца цар классификаци оттаьяр а из ва.

Цоагlа терказ тIабохийташ хиннаь Iилмахочо нохчийн гIалгIайн боахама гIулакхашта, хIаьта дика ха а хонш хьайбаш леладераш ляьтта леладераш уж болга белгал а даьккхад.

Крае керттерлерех юртбоахама орудн хиннай, Iилмахочун терказ къаьстта цоагlа тIаоцаш хинна лоамарой пух. Гюльденштедта шийдневника тIа дIаяздьяд: «Ухкаьара пух немций дахчаш похара тара а долаш да, кхо са бола хьоаналгIа сомача улгах тхьамий хьисапе зуло дIатеха боал. ТIехьашкахьа ко дагIа, хIаьта хьалхашкахьа — шин истаро дIаувзаш бола гоама бекъа».

Гюльденштедт Къулбаседа Кавказе вена хинначу хана шоашта эша барзкъа, кога гIирс, тIа-кIал ехка хIамаш лоамароша шоай кулгашна хьаеш хиннай, вадаха хана боахама лишш мел дола хIама а дезало хьадеш хиннад цу хана.

Лоамашка баьхача паьха натуральни боахамерча устагIо алхха дулхи шурен енна па Iеш. тIадувха барзкъа а нога гIирс а луш хиннаь. Iилмахочо теркел па деш дисадаш тхех пIаьгIа тъеш хинна хIамаш уж йохкашийеш хилари мел цоагIа лоархIам болаш хиннад цу хана.

«Цхьайбаь лелаьяь промышленота шийс, эггара дуьхьагIа ша леладу — оттаяь Гюльденштедта,— вон лелаьяь европейски ма ва уж, хIаьта цар дуьххе тIа а ду, цунах сома маша а бу».

Белгалдаккха доагIа нохчашеи гIалгIашеи дукхагIа доахан, говоаш, жа лелаьеш хиннигIа бакъда Гюльденштедта белгалдаьд цу хана лоамашкарча общественна кхыча тъехкарч а лелаеш хиннигIа.

Лоаман ираьз фаунах дуьнаш Iилмахочо белгалдьккхад лоамашта юхерча чIожинка экспедици цига кхачалехьа массеткн цу хьалха зубраш хинна хилар, бакъда чарахьал деш уж йолаь дIаяьхий. Центральни Кавказа лоамашта хьалхашкарча районий хьунашна цу хана саьрчий Iулаш а хинна.

Ботаникаша тхаьт долаш естествоиспытатель ше хиларах тарра. Гюльденштедта териалдаьд Нохчий шаьрча лаьтташка, къаьстта Шолжа йистошкарча районашка шелмоводствани комсаш делаяран дика ьаттув болаш климат йолга' кIаи борш по яздьяь ма хиллара. Дика хьунах ухказа, сомий бешамаш дика лат. нонкарий леладу. «Iалаьчаьте дика чоь» доаккх ухказа Исследователя белгалдаьд марена (оцIех ше басаш доаккха буп) телаелга ухказа дIхо деггадоладина цунах бокхха пайда бала Iиш хилар.

Бокхха лоархIам болаш да итальянскичоь тара а лоархIаш хIанзарча Нохчи-ГIалгIайчеи шьярча районий климат, ирая хозал ювцаш Iилмахочо яздьяр. нохчийн гIалгIайн лоамашкара даьгIенаш центральник къулбехьеи Европерчарел эшашагIа ян, ьыхад цо.

Дукха сIаьнаш дIаяхьа академика лоамарой этнограф, ва ма-лайбараз, самолет, обычеш, тIадуккаеча йаразьяь, делаеча терказ. Цо терказ па ен йисача лоамашка бахьана наьха общественна строй а, цар социальни гIуллакхаш ичьатерра доацаеча а белгалдьяь. Черсий «дукха ьыйна дукха довзаяхьа йолаш ба», яздьяь цо. хIаьта къаьстта болча наха ьыйнаеш довзаяхьа цар а ду.

ГIалгIай е нIистий социальни отношеней хьакъехьа Гюльденштедта белгалдьяьккхад царна юкъе ьыйй боацигIа а шоашта юкъера къхержаш бола старшинаш цар лелабелга а. Старшина малагIа социальни лоархIам болаш ва эггара ьыйна белгалдьярех ва академик. «ГIалгIаша старшинаша мел ялар ду», — яздьяь цо.

Цу хьакъехьа Гюльденштедта хетар лоархIам болаш хIама да, хIана ьыйна автора бIаргадайна хинна гIалгIай исторечухь лоархIамеча дарех дола цхьа гIуллакх. ГIалгIай общественаша ловри цар сатийсари кхоачаш а деш прогрессивни лоархIам бола хIама даьд цар. ГIалгIай старшинаша 1770 шера 4—6 марта Ангушта гаьна йоацача моттиге пах гул а баь, гIалгIай шоай лоламагIа Российски паччахьалкхенна юкъебахьа хьакъехьа Россена тешаме хургба ьыйна дуй биаб Цига хинна Гюльденштедт а. Ший дневника тIа цо дIаяздьяь: «Со а волаш цар дуй бIар Россена тешаме хургба ьыйна, аманаташ а белар».

Наьсар яха ший дувцаш эггара ьыйта вIадир а Гюльденштедт ва. «Насран — къулбаседа-малбоазаларца доагIаш хIамаш ший да. ушаш йолаш бу а болаш, цIеи ший а долаш — яздьяь ва, — шунна йисте хуьчи эрзи «Iотгарташ» а, ушашца йолаш бу бух тIаьр баьхьан долаш тIехьаьа ала а долаш, лаьрхIа наь тIехьаьаьча моттиге гIолла ца ьыйча. Iилмахочо белгалдьяь. 80 шу ьыйна ву ший йисте черий баьхаб, ьыйна.

Гюльденштедт хинна Наьсар лоагIаеь районе, Шолжа ГIалмеи дувцаьяьча оагIонодагIарча дакъашка моттигашка ьыйна ларбаь. Iилмахочо терказ па деш дисадаш тхех пIаьгIа тъеш хинна хIамаш уж йохкашийеш хилари мел цоагIа лоархIам болаш ва эггара ьыйна белгалдьярех ва академик. «ГIалгIаша старшинаша мел ялар ду», — яздьяь цо.

Цу хьакъехьа Гюльденштедта хетар лоархIам болаш хIама да, хIана ьыйна автора бIаргадайна хинна гIалгIай исторечухь лоархIамеча дарех дола цхьа гIуллакх. ГIалгIай общественаша ловри цар сатийсари кхоачаш а деш прогрессивни лоархIам бола хIама даьд цар. ГIалгIай старшинаша 1770 шера 4—6 марта Ангушта гаьна йоацача моттиге пах гул а баь, гIалгIай шоай лоламагIа Российски паччахьалкхенна юкъебахьа хьакъехьа Россена тешаме хургба ьыйна, аманаташ а белар».

Наьсар яха ший дувцаш эггара ьыйта вIадир а Гюльденштедт ва. «Насран — къулбаседа-малбоазаларца доагIаш хIамаш ший да. ушаш йолаш бу а болаш, цIеи ший а долаш — яздьяь ва, — шунна йисте хуьчи эрзи «Iотгарташ» а, ушашца йолаш бу бух тIаьр баьхьан долаш тIехьаьа ала а долаш, лаьрхIа наь тIехьаьаьча моттиге гIолла ца ьыйча. Iилмахочо белгалдьяь. 80 шу ьыйна ву ший йисте черий баьхаб, ьыйна.

Гюльденштедт хинна Наьсар лоагIаеь районе, Шолжа ГIалмеи дувцаьяьча оагIонодагIарча дакъашка моттигашка ьыйна ларбаь. Iилмахочо терказ па деш дисадаш тхех пIаьгIа тъеш хинна хIамаш уж йохкашийеш хилари мел цоагIа лоархIам болаш ва эггара ьыйна белгалдьярех ва академик. «ГIалгIаша старшинаша мел ялар ду», — яздьяь цо.

Цу хьакъехьа Гюльденштедта хетар лоархIам болаш хIама да, хIана ьыйна автора бIаргадайна хинна гIалгIай исторечухь лоархIамеча дарех дола цхьа гIуллакх. ГIалгIай общественаша ловри цар сатийсари кхоачаш а деш прогрессивни лоархIам бола хIама даьд цар. ГIалгIай старшинаша 1770 шера 4—6 марта Ангушта гаьна йоацача моттиге пах гул а баь, гIалгIай шоай лоламагIа Российски паччахьалкхенна юкъебахьа хьакъехьа Россена тешаме хургба ьыйна, аманаташ а белар».

Гюльденштедта ханаш ен пиъай ваьй этнографически тайп-тайпара тIилараш: ветах верет мара ваьш болаш Кавказа духпача районашка лоамаша вайча пиъ мара дарба балча хала йаьш вонтаг-дечаь доацаш мотташ дуьрцаш, тайп-тайпара обычеш а лелаьяь хиларш.

Мотташ лексически вIаьш нийсдара наькъаца Iилмахочо белгалдьккхад гуржий моттмегрельскин сванскин метташтта тара хилар, абхазий бар — адыгейскичоь, нохчий бар — гIалгIайчоан тушинскичоан (бацбийцийчоь) тара хилар. Цо яздьяча балхош тIа нохчийн бацбийцийн дешашти тара дола 300 гарга гIалгIай дош да. Цо белгалъяьй Дагестана народностий группаш.

Къулбаседа Кавказа лоаман народностий Iилман языкознание лард эггара хьалха еллар а академик И. А. Гюльденштедт ва. Историе чухь эггара хьалха Iилман наькъаца цар классификаци оттаьяр а из ва.

Цоагlа терказ тIабохийташ хиннаь Iилмахочо нохчийн гIалгIайн боахама гIулакхашта, хIаьта дика ха а хонш хьайбаш леладераш ляьтта леладераш уж болга белгал а даьккхад.

Крае керттерлерех юртбоахама орудн хиннай, Iилмахочун терказ къаьстта цоагIа тIаоцаш хинна лоамарой пух. Гюльденштедта шийдневника тIа дIаяздьяд: «Ухкаьара пух немций дахчаш похара тара а долаш да, кхо са бола хьоаналгIа сомача улгах тхьамий хьисапе зуло дIатеха боал. ТIехьашкахьа ко дагIа, хIаьта хьалхашкахьа — шин истаро дIаувзаш бола гоама бекъа».

Гюльденштедт Къулбаседа Кавказе вена хинначу хана шоашта эша барзкъа, кога гIирс, тIа-кIал ехка хIамаш лоамароша шоай кулгашна хьаеш хиннай, вадаха хана боахама лишш мел дола хIама а дезало хьадеш хиннад цу хана.

Лоамашка баьхача паьха натуральни боахамерча устагIо алхха дулхи шурен енна па Iеш. тIадувха барзкъа а нога гIирс а луш хиннаь. Iилмахочо теркел па деш дисадаш тхех пIаьгIа тъеш хинна хIамаш уж йохкашийеш хилари мел цоагIа лоархIам болаш ва эггара ьыйна белгалдьярех ва академик. «ГIалгIаша старшинаша мел ялар ду», — яздьяь цо.

Цу хьакъехьа Гюльденштедта хетар лоархIам болаш хIама да, хIана ьыйна автора бIаргадайна хинна гIалгIай исторечухь лоархIамеча дарех дола цхьа гIуллакх. ГIалгIай общественаша ловри цар сатийсари кхоачаш а деш прогрессивни лоархIам бола хIама даьд цар. ГIалгIай старшинаша 1770 шера 4—6 марта Ангушта гаьна йоацача моттиге пах гул а баь, гIалгIай шоай лоламагIа Российски паччахьалкхенна юкъебахьа хьакъехьа Россена тешаме хургба ьыйна, аманаташ а белар».

Ший путешествех Гюльденштедта оттадь хинар ши том долаш немций меттала аралийца хиннаь 1787—1791 шш. Дукхача материалаш йисай цу тIа тъа па хьохаш.

1809 ш. К. Ф. Германа редакци а йолаш Петербурге аралийцад «Гlва академика И. А. Гюльденштедта Россеи Кавказен гIолла 1770, 1771, 1772, 1773 шш. путешествеи еча хана Грузеи Кавказаэи географически а статистически а дIаяздьяр» яха книжка Цунна юкъечтай лаьхьа тъоагIазьча шин тома тIа аралъина цхьайола материалаш.

Академика Гюльденштедта эггара хьалха эрсий а европейски масе а оагIорчьяра дIаяздьяь Къулбаседа Кавказен Грузе Iаламаз. бахача наьха бытах, этнографех. Хlинк а шоай лоархIам болаш а цо гуьхьаь материал.

Ш. ДАХКИЛЬГОВ,
ираьзд.

Редактора зам.
М. И. ХАМХОЕВ.

ФЕ ХИЛА

тIаьш шорал, дунъала йоагIача транспортни средства габариташ водителла теркал па яр а баьъан долаш. Цул совгIа ПАП-5 водительски составна юкъе лерттIа профилактически а кхетама а болх беш па хилар а дагал цунах.

Дукха зуламаш ду наьъашна автомашинаш тIехьашка йоьхача хана. Водитель декларийла за цу тайпара маневр ена хана юизгачу хьожаш тIехьашкахьа барг лаьхьа, духьале еш хIама доашлгах бокъонца тийшачул тIехьагIа мара автомашина тIехьашна а ца йохийташ. Из гIулакх хиннад автобус сов сиха йолаш а наьъаьеи

Из зулам хиннад автобус сов сиха йолаш а наьъаьеи

Грозни Заводской районе хилар из авари. Нохчи-ГIалгIай автотранспортни управленеи цхьагIача пассажирски автопредприяте автобуса водителла С. Хутаева радиотехнически заводера химзаводагахьа бодача новкъа канала тIа тиллача тIаь тIа трактора прицепа ший машина тIа а тех йиъ метр лакхера чу а кхесса из кIаIтIаяьккхай. Цига цхьа пассажир беннан, ялх лоазабьа.

Шадахача нIирала 10—16 декабрej республике наьъашна 47 авари хиннай. 3 сагIа ьыйна, 20 га долаеш.

ГIАЛАСЕР МВД ГАИ

Гроznenski mexanizatsiya institutа garaja territorie tIa bosera tIexaшkaxьa UAZ-469 яха автомашина araйnna bexnaчa водителла А. С. Михайлова из «Жигуль» яхача автомашинаш тIехьашна а ца йохийташ. Цо гIулакхашка чарташ берда кисте а латташ волча хинна тIаийбеннача паха водитель хьаьшкахьа. Тахка чIоагIа тIехьашкахьара миьдъяь йола автомашина а хьалъяьккхай.

Гроznenski mexanizatsiya institutа garaja territorie tIa bosera tIexaшkaxьa UAZ-469 яха автомашина araйnna bexnaчa водителла А. С. Михайлова из «Жигуль» яхача автомашинаш тIехьашна а ца йохийташ. Цо гIулакхашка чарташ берда кисте а латташ волча хинна тIаийбеннача паха водитель хьаьшкахьа. Тахка чIоагIа тIехьашкахьара миьдъяь йола автомашина а хьалъяьккхай.

Шадахача нIирала 10—16 декабрej республике наьъашна 47 авари хиннай. 3 сагIа ьыйна, 20 га долаеш.

ГIАЛАСЕР МВД ГАИ

ТЕЛЕВИДЕНИ

18 ДЕКАВРЬ
I ПРОГРАММА

8.00 — «Хаг.
8.45 — «Школа дай-нохчийн».
9.15 — «Спортлото». Iй-тIа тираж.
9.35 — «Советский экспорт».
9.45 — Познавательная передача «Iуьртахь ирсаташ дIаьхьа». Юиъера лаьрхIача городе бахача паьха ха — 25 шу.
10.40 — «Дика говзаш — дуьнен пайдаш».
11.10 — М. Шолохов «Тихийский Дон». Iй-тIа сери.
11.45 — «Жигуль» викалаш. Фирман хIинкъа доттагIий клуб.
12.15 — Телевизионерчеран фильм-премьера.
14.00 — «Урсий музей».
14.30 — «Мультфильм».
14.45 — «Школа хьо». Телевизионни документальни фильм-премьера.
16.55 — Центральни телевизионни Кремлевски дворцехь симфонически оркестрна музыка оркестра концерт.
19.40 — Мультипликационни фильм.
20.15 — «Культпоход». Дуьнен тIехьарчу «Iуьртахь ирсаташ» цIерах дуьхьало ву Народни артиста РСФСР, профессор Г. П. Каленов.
21.15 — «Фольклорный хоровод». СССР халкъан да дуьхьагIа «Iуьртахь ирсаташ» цIерах дуьхьало ву Народни артиста РСФСР, профессор Г. П. Каленов.
22.15 — Спортивни программа.
23.00 — Программа «Время».

II ПРОГРАММА

8.00 — Гимнастика минуташ.
8.10 — «Наташа могны волга ха йоьхьа Iалаш».
8.25 — Москва телевизионни студи документальни фильмаш.
9.05 — «Iуьрхьарца сочаш» — музыкальни программа.
9.35 — «Вахара истанбул». Рерина ма путешествия цIерах документальни телевизионни ушашкара.
10.04 — «Тайна обезьяньей горы (Индия)». Телевизионни кукольни сериалан фильм.
11.00 — Украинска халкъан песенаш цIерах Iилмаш. Ленинградера Н. В. Римски-Корсаков йоьхь телевизионни оркестр. «Наша судьба достойна». Публицистически документальни фильм «Наша судьба достойна». Пиндарий концерт.
13.00 — «Iийбаргаш» спортан хатташ.
13.30 — Фильм.
14.40 — «Хьаьш — Iилмаш».
Нохчи-ГIалгIайчеи Ленинан комсомольн премо дауреаташ.
17.00 — «Кхыкхаьтта шийс». Информацини выпуск.
17.20 — «Комсомольская субботник» ваханаш цIеначу. Спортсооруженеи тIом ьыйна 40 шу дагIорга.
17.50 — «Новостеи ньюта газета прак ваьлара хоьжена йолча дуьнен хьалхарча шолгIа турнир. Финландера сборни — СССР сборни.
18.15 — «Мотылек».
19.00 — «Iийбаргаш дагIонна хийла тIом. Берлинера».
19.15 — Ялта ятактинах йолча СССР а дуьйна.
21.00 — «Хаг.
21.45 — «Таймыр ваьйи шуга». Телевизионни художественни фильм.

18 ДЕКАВРЬ
I ПРОГРАММА

8.00 — «Хаг.
8.45 — «ДIаяьхь духовной красоте». Телевизионни концерт — ялъяр.
9.15 — Iалман-популярни фильм.
9.50 — «Горная братва сегодня».
10.00 — «Iийбаргаш ду Советска Союзе».
11.00 — «Могашал».
11.30 — «Цуьрнаран почтал — музыкальни программа».
12.10 — «Кроссворд».
12.30 — «Юртера сельсо».
13.00 — «Музыкальни кашкаш».
13.50 — Энергетика Денпа. Телевизионни очерк.
14.15 — Фильм-бераната, «Отдать швартовые». Телевизионни художественни фильм.
15.45 — «Киноконцертбара клуб».
16.45 — «ДоттагIийн». Мультфильм.
17.00 — «Новостеи ньюта газета прак ваьлара хоьжена йолча дуьнен хьалхарча шолгIа турнир. Шолжа сборни — СССР сборни.
18.15 — «Лешка Итыка Брянско. Ваьлара оагIонашка». Документальни фильм.
18.15 — Александрова цIерагIча ансамбл Шо байтал делаеча Советски Армеи ваьлен хьалхарча ансамбль ашкарт.
21.00 — «Хаг.
21.35 — «Телеграмма музыкаш».
23.30 — «Корвалларан».

II ПРОГРАММА

8.00 — «Зарница а цIеначу».

РАДИО

18 ДЕКАВРЬ
ПРОГРАММИ
КОММУНИСТИЧЕСКИ
ЪЬЪЬЕНИЙ

6.40 — «Дагахь сайна дуьнен, комсомолца дуьхьал» (урсий мотт).
8.10 — Арахьа (урсий мотт).
7.15 — «Урсийн (урсий мотт).
«Комсомольска ваьлара чемпионаш».
7.35 — «Сердала газета сообщает».
7.50 — Урсийн (урсий мотт).
(гIалгIай мотт).
8.05 — «Сердала газета сообщает». Телевизионни художественни фильм.
9.00 — «Таймыр ваьйи шуга». Телевизионни художественни фильм.
10.30 — «Хьайбай дуьнен тIа».
11.30 — Фильм ваьлара хьаьшшата «Сильней ваьлара». Телевизионни художественни фильм.
13.50 — «Новостеи ньюта газета прак ваьлара хоьжена йолча дуьнен хьалхарча шолгIа турнир. ЧССР сборни — ФРГ сборни.
15.55 — «Тхо вофронсоцентизма ларбаь».
15.45 — М. Кавалеров. «Ритмаша шарашка». Телевизионни документальни фильм.
16.50 — «Республика халкъаре. Телевизионни художественни кукольни фильм.
18.10 — Документальни фильм.
19.00 — «Таймыр ваьйи шуга». Телевизионни художественни фильм.
19.30 — «Хьайбай дуьнен тIа».
11.30 — Фильм ваьлара хьаьшшата «Сильней ваьлара». Телевизионни художественни фильм.
13.50 — «Новостеи ньюта газета прак ваьлара хоьжена йолча дуьнен хьалхарча шолгIа турнир. ЧССР сборни — ФРГ сборни.
15.55 — «Тхо вофронсоцентизма ларбаь».
15.45 — М. Кавалеров. «Ритмаша шарашка». Телевизионни документальни фильм.
16.50 — «Республика халкъаре. Телевизионни художественни кукольни фильм.

18 ДЕКАВРЬ

7.15 — «Гронозский рабочий» газета чIоагIа.
7.30 — «Дикагlа нохчи» газета чIоагIа.
7.50 — Нохчийн программа (урсий, нохчий мотташ).
8.00 — «Школа хьажаш яьа» урсий мотташ).
8.15 — Спортивни программа (урсий мотт).
8.30 — Нохчийн музыкальни программа (урсий мотт).
9.15 — Сайдаьла йолча яьккхаш ва ца долаш. «Сердала» газетера хьаьшшата (урсий мотташ).
10.00 — «Хьаьш — Iилмаш» (урсий мотт).
10.30 — «Комсомольский стадион — хьаьшшата (урсий мотт).
10.50 — «Iй-тIа «Дикагlа» (урсий мотт).
11.00 — «Наьсаренера (урсий мотт).
11.30 — «Хьаьш — Iилмаш» (урсий мотт).

УКВ

12.00 — «Юлдаре» яха Сайдаьлова оперна йоьхь музыкальна-театрална компанеи.
12.40 — Малаш, ансамбл, халкъан.
13.15 — Моттигера комментаторийн спортийн халкъ.
13.40 — «Вальсаера вальсаш». Концерт.
14.00 — Халкъо малаш.

19 ДЕКАВРЬ

7.15 — «Гронозский рабочий» газета чIоагIа.
7.30 — «Дикагlа нохчи» газета чIоагIа.
7.50 — Нохчийн программа (урсий, нохчий мотташ).
8.00 — «Школа хьажаш яьа» урсий мотташ).
8.15 — Нохчийн музыкальни программа (урсий мотташ).
8.35 — Сайдаьла йолча яьккхаш ва ца долаш. «Сердала» газетера хьаьшшата (урсий мотташ).
10.00 — «Хьаьш — Iилмаш» (урсий мотт).
10.30 — «Комсомольский стадион — хьаьшшата (урсий мотт).
10.50 — «Iй-тIа «Дикагlа» (урсий мотташ).
11.00 — «Наьсаренера (урсий мотташ).
11.30 — «Хьаьш — Iилмаш» (урсий мотташ).

УКВ

12.00 — «Спортлото» газета чIоагIа. Цхьаьлла 40 минот хьаьшшата.
12.30 — «Малаш, ансамбл».
12.40 — «Моттигера комментаторийн спортийн халкъ.
13.00 — «Вальсаера вальсаш». Концерт.
13.30 — Халкъо малаш.

ТХА АДРЕС: 364007, г. Грозный, Маяковского, ул. 62. Телефоны: редактора — 2-45-57; редактора заместителя — 2-45-07, бухгалтерии, секретаря — 2-04-60; отделов: партийной жизни — 2-24-16, промышленности, транспорта — 2-45-01, науки, быта — 2-37-84, культуры — 2-04-75; письем — 2-24-11, корреспондентов — 2-45-16.

НАШ АДРЕС: 364007, г. Грозный, ул. Маяковского, 62. Телефоны: редактора — 2-45-57, заместителя редактора — 2-45-07, ответственного секретаря — 2-04-60, отделов: партийной жизни — 2-24-16, промышленности и транспорта — 2-45-01, сельского хозяйства — 2-37-84, культуры — 2-04-75, писем — 2-24-11, корреспондентов — 2-45-16.

Сердало

«Грозненский рабочий» издательство типографии, Маяковского, 62.

Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 62.

Заказ № 3688.

Газет арадаьлъ шинарен, ерен, шоаттен деношка